

Łukasz Dawid Dąbrowski*

**MOC DOWODOWA ZAGRANICZNYCH
DOKUMENTÓW URZĘDOWYCH.
WYBRANE ZAGADNIENIA PROCESOWE**

1. Uwagi wstępne

Procesy globalizacyjne, liberalizacja w sferze handlu i inwestycji kapitałowych, rozwój systemów rynkowych, transformacje ustrojowe, z jednoczesnym utworzeniem ponadnarodowej przestrzeni, w której odbywa się swobodny przepływ towarów i usług, przyczyniły się do wzrostu potrzeby posługiwania się dokumentami urzędowymi wystawionymi przez organy i instytucje innych państw w krajowych postępowaniach sądowych i administracyjnych. Dotyczy to m.in. zagranicznych odpisów z rejestrów sądowych, zaświadczeń o niekaralności, dokumentów sporządzonych przez notariuszy, wyroków i postanowień sądowych i wielu innych.

Polski ustawodawca zrównał moc dowodową zagranicznych dokumentów urzędowych z polskimi dokumentami urzędowymi. Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 1138 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹ (dalej: k.p.c.) zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi. Od zasady tej ustawa przewiduje dwa wyjątki, wprowadzając wymóg uwierzytelnienia przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. Dotyczy to dokumentów przeniesienia własności nieruchomości położonej w Polsce oraz dokumentów, których autentyczności strona zaprzeczyła. Co do zasady więc ustawa nie wymaga dokonania legalizacji dokumentu urzędowego dla przyznania zagranicznym dokumentom urzędowym mocy dowodowej.

Uregulowanie art. 1138 k.p.c. znajduje zastosowanie w tych sprawach, które nie podlegają odpowiednim regulacjom międzynarodowym. Zniesienie wymogu legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych przewiduje wiele umów wiążących

* Doktor nauk prawnych, adwokat w Warszawie.

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.

Polskę², jak również przepisy prawa Unii Europejskiej³. Kodeksowe unormowanie z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego musi ustąpić obowiązującym w Polsce konwencjom oraz regulacjom prawa unijnego. Jednak większość wiążących Polskę aktów międzynarodowych zawiera analogiczne ułatwienia dotyczące zagranicznych dokumentów urzędowych⁴. Najistotniejsze znaczenie ma Konwencja znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzona w Hadze dnia 5 października 1961 r.⁵ (dalej: Konwencja haska), która wiąże Polskę od 14 sierpnia 2005 r.

Pojęcie legalizacji obejmuje czynności mające doprowadzić do dopuszczenia określonego dokumentu do obrotu prawnego w innym państwie niż państwo jego powstania. Legalizacja zagranicznego dokumentu urzędowego przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny dotychczas zawierała potwierdzenie autentyczności dokumentu, tj. autentyczności podpisu i pieczęci zawartych na dokumencie, oraz potwierdzenie „zgodności dokumentu z prawem państwa przyjmującego”, tj. tego, że organ, który sporządził dokument, był do tego powołany zgodnie z prawem miejscowym i że forma dokumentu była zgodna z takim prawem⁶. Legalizacja nie odnosiła się do prawdziwości treści dokumentu. W formule dotychczas stosowanej była (mylnie) utożsamiana z potwierdzeniem, że dokument sporządzono w zgodności z prawem miejsca sporządzenia – co uważano za tożsame z ustaleniem zgodności formy czynności prawnej odzwierciedlonej w treści dokumentu z prawem miejsca jej dokonania⁷. Należy jednakże zauważyć, że treść stosowanej do niedawna klauzuli legalizacyjnej nie wynikała z przepisów prawa ani polskiego, ani międzynarodowego, lecz stanowiła jedynie wyraz długotrwałej praktyki konsularnej.

² Zniesienie wymogu legalizacji wynika w ograniczonym zakresie m.in. z Europejskiej konwencji o zniesieniu wymogu legalizacji dokumentów sporządzonych przez przedstawicieli dyplomatycznych lub urzędników konsularnych, sporządzonej w Londynie dnia 7 czerwca 1968 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 76, poz. 381); Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń odnoszących się do obowiązków alimentacyjnych, sporządzonej w Hadze dnia 2 października 1973 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 2, poz. 13); Europejskiej konwencji o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem, sporządzonej w Luksemburgu dnia 20 maja 1980 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 31, poz. 134 z późn. zm.), Konwencji nr 17 w sprawie zwolnienia od legalizacji niektórych aktów i dokumentów, sporządzonej w Atenach dnia 15 września 1977 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 148, poz. 1446); wymóg ten znoszą także w pełni liczne umowy dwustronne, których Polska jest stroną.

³ Konwencja lugańska (art. 49); rozporządzenie nr 44/2001 (art. 56) i rozporządzenie nr 2201/2003 (art. 52); rozporządzenia: nr 1393/2007 i nr 1206/2001.

⁴ M. Wojewoda, *Moc dowodowa zagranicznych dokumentów urzędowych* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20C, *Prawo prywatne międzynarodowe*, M. Pazdan (red.), Warszawa 2015, s. 532.

⁵ Konwencja znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzona w Hadze dnia 5 października 1961 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 938).

⁶ Por. E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*, Warszawa 1971, s. 162.

⁷ Szerzej zob. P. Czubik, *Legalizacja krajowa dokumentów zagranicznych przeznaczonych do obrotu prawnego w Polsce oraz dokumentów krajowych przeznaczonych do obrotu prawnego za granicą. Czynności notarialne konsula*, Kraków 1998.

Uprawnienie polskiego konsula do uwierzytelnienia zagranicznych dokumentów urzędowych wynikało wówczas z art. 21 ustawy z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej⁸, od dnia 1 listopada 2015 r. zastąpiona ona jednak została ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne⁹. Nowa ustawa powyższe uprawnienie reguluje w art. 32, który upoważnia konsula do legalizacji dokumentów urzędowych, sporządzonych lub uwierzytelnionych w państwie przyjmującym. Przepis precyzuje także (po raz pierwszy w prawie polskim), na czym polega czynność legalizacji, wskazując, że wykonując ją, konsul może w szczególności poświadczyć autentyczność podpisu i charakter, w jakim działała osoba podpisująca dokument urzędowy lub dokonująca jego uwierzytelnienia, oraz tożsamość pieczęci albo stempla, którym jest opatrzony ten dokument. Treść ustawy w tym zakresie jest zbieżna z treścią art. 2 Konwencji haskiej określającego, jakie czynności składają się na legalizację. W związku z przystąpieniem Polski do Konwencji haskiej konsulowie wielu państw zwolnieni są z obowiązku legalizowania dokumentów, zaopatrywanych w klauzulę *apostille* nadawaną przez właściwe władze państwa, w którym dokument został sporządzony¹⁰. Obecnie stronami Konwencji haskiej jest sto dwanaście państw¹¹.

Konwencja haska zniósła wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych wyszczególnionych w art. 1 Konwencji haskiej i zastąpiła go wydaniem klauzuli *apostille* przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego danego państwa. Podpis, pieczęć lub stempel na *apostille* zwolnione są z wszelkiego poświadczenia. Klauzula *apostille* nie odnosi się do poświadczenia zgodności formy dokumentu z prawem miejscowym, zastąpiła więc wymóg legalizacji w węższym ujęciu.

Zgodnie z art. 3 Konwencji haskiej dołączenie *apostille* nie może być wymagane, gdy ustawy, inne przepisy prawne lub praktyka obowiązująca w państwie, w którym dokument jest przedłożony, lub umowa między dwoma lub większą liczbą umawiających się państw zniósłoby bądź uprościły legalizację lub zwolniły taki dokument z legalizacji. Uregulowaniem takim jest art. 1138 k.p.c., który będzie miał również zastosowanie w postępowaniu sądownoadministracyjnym. Procedura sądownoadministracyjna tocząca się na podstawie ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o postępowaniu przed sądami administracyjnymi¹² (dalej: p.p.s.a.) nie zawiera autonomicznego uregulowania w powyższym zakresie. W art. 300 p.p.s.a. w zakresie obrotu zagranicznego posłużono się odesłaniem do stosownych przepisów kodeksu postępowania

⁸ Ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 389 z późn. zm.).

⁹ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (Dz. U. poz. 1274).

¹⁰ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy – Prawo konsularne, druk sejmowy nr 3290, Warszawa, 27 marca 2015 r., <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3290> [dostęp: 30 sierpnia 2015 r.].

¹¹ Według danych Konferencji Haskiej Prawa Prywatnego Międzynarodowego (hcch.net) – stan na 1 lutego 2016 r.

¹² Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.).

nia cywilnego dotyczących międzynarodowego postępowania cywilnego. Jako że art. 1138 k.p.c. umieszczony został w części czwartej kodeksu zatytułowanej „Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego”, będzie miał zastosowanie w postępowaniu sądownoadministracyjnym. Zakres zastosowania reguły zawartej w art. 1138 k.p.c. w praktyce jest jednak szerszy niż tylko na potrzeby sądowego postępowania cywilnego i ewentualnie sądownoadministracyjnego. Stanowi on ogólną regulację prawną, która jest podstawą mocy dowodowej zagranicznych dokumentów urzędowych w innych postępowaniach. Uregulowanie stanowi więc przykład rozwiązania modelowego. Przy akceptacji orzecznictwa i doktryny w drodze analogii wykorzystuje się go w postępowaniu administracyjnym, jak również w bieżącej działalności notariuszy, konsulów lub kierowników urzędów stanu cywilnego, ilekroć przedstawiane są zagraniczne dokumenty urzędowe¹³.

Zagadnienie poruszone w niniejszym opracowaniu dotyczy praktycznego zastosowania art. 1138 k.p.c. na tle uregulowań procesowych dotyczących krajowych dokumentów urzędowych jako środków dowodowych przed sądem cywilnym. Celem opracowania jest wykazanie, że uregulowania te w przypadku zagranicznych dokumentów urzędowych mają zastosowanie jedynie odpowiednio, tzn. w pewnych określonych przypadkach ich bezpośrednie zastosowanie nie będzie właściwe.

2. Dokument urzędowy

Pojęcie dokumentu obecne jest w obszarze prawa karnego procesowego, procesu cywilnego, postępowania administracyjnego oraz sądownoadministracyjnego. W każdej z tych dziedzin ma ono do spełnienia odrębne funkcje. W obszarze procedury

¹³ W literaturze podnosi się, że sięganie do art. 1138 k.p.c. w postępowaniu administracyjnym następuje w drodze analogii (por. P. Wypych, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2003, z. 1, s. 208; M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2009, z. 4, s. 1095). W doktrynie problem dopuszczalności analogii w prawie administracyjnym jest dyskusyjny, choć przeważają poglądy o dopuszczalności stosowania *analogiae legis* w sferze prawa proceduralnego (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 grudnia 2001 r., II SA 2645/01, LEX nr 82821; J. Nowacki, *Analogia legis*, Warszawa 1966, s. 213–218; tenże, *Praworządność a analogia legis*, PiP 1967, z. 3, s. 394 i n.; E. Smoktunowicz, *Analogia w prawie administracyjnym*, Warszawa 1970, s. 150–152). Zgodzić się jednak należy z poglądem, że stanowisko o równej mocy dowodowej zagranicznych i polskich dokumentów urzędowych nie ma wyraźnej podstawy prawnej, a kształtowanie jej w drodze analogii może być dyskusyjne. Słuszny jest pogląd, zgodnie z którym dopuszczalność wykorzystania w postępowaniu administracyjnym zagranicznych dokumentów urzędowych nie nasuwa wątpliwości. Zgodnie bowiem z art. 75 § 1 k.p.a. „jako dowód należy dopuścić wszystko”. Dodatkowo w art. 80 k.p.a. zawarta jest norma prawna pozwalająca sformułować zasadę ich oceny. Przyjąć więc należy zasadę, że zagraniczny dokument urzędowy podlega aktualnie swobodnej ocenie dowodów dokonywanej przez organ orzekający, chyba że inaczej stanowią przepisy szczególne, prawo unijne lub umowy międzynarodowe (G. Łaszczyca, *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014). W literaturze przedmiotu podnosi się konieczność przyjęcia zasady równej mocy dowodowej dokumentów urzędowych niezależnie od pochodzenia organu, który go wystawił, wpływająca z samej potrzeby równego potraktowania tego samego dokumentu w różnych polskich procedurach prawnych (tamże).

cywilnej lub administracyjnej wyróżnienie pojęcia dokumentu następuje ze względu na konieczność przydania mu określonej mocy dowodowej, w procesie karnym zaś dokument traktowany jest jako dowód rzeczowy. Mając na uwadze funkcje, jakie pojęcie dokumentu ma spełniać w poszczególnych gałęziach prawa, w literaturze przedmiotu podnosi się, że brak jest możliwości pełnego ujednoczenia terminologii w tym zakresie¹⁴. Na gruncie prawa cywilnego dokument nie jest pojęciem ustawowym. Pomimo niezwykle istotnej roli, jaką odgrywa on w postępowaniu dowodowym, ustawodawca nie wprowadził do ustawy procesowej legalnej definicji tego pojęcia. Brak jest również normy, która określałaby prawnie relewantne cechy, jakie dany środek powinien posiadać, aby można go było uznać za dokument¹⁵. W doktrynie natomiast jest ono wyjaśniane różnie, ale trafne wydaje się stanowisko, że przez dokument należałoby rozumieć akt pisemny uzewnętrzniający określone myśli człowieka lub wiadomości. Nie ma znaczenia materiał, który wykorzystano do utrwalenia pisma, ma to być jednak dokument pisemny¹⁶.

Pod względem mocy dowodowej istotny jest podział na dokumenty urzędowe i prywatne, bowiem dokumenty urzędowe są dowodami „silniejszymi”. Z kolei podział dokumentów na krajowe i zagraniczne następuje na podstawie kryterium kraju wytwórcy (wystawcy) dokumentu. Zagranicznym dokumentem urzędowym jest dokument sporządzony przez organ państwa obcego, w ramach powierzonych mu kompetencji, we właściwej formie, przy czym miejsce wystawienia dokumentu nie jest istotne¹⁷. Zagranicznym dokumentem urzędowym jest nie tylko jego oryginał, lecz również jego odpis bądź uwierzytelniony wyciąg¹⁸.

Dla celów Konwencji haskiej za dokumenty urzędowe uważa się dokumenty pochodzące od organu lub urzędnika sądowego (włączając w to dokumenty pochodzące od prokuratora, sekretarza sądowego lub urzędnika dokonującego doręczeń), dokumenty administracyjne, akty notarialne, a także urzędowe zaświadczenia umieszczone na dokumentach podpisanych przez osoby działające w charakterze prywatnym, takie jak urzędowe zaświadczenia stwierdzające zarejestrowanie dokumentu lub fakt jego istnienia w określonej dacie oraz urzędowe i notarialne poświadczenia podpisów¹⁹. Tym samym, zagranicznym dokumentem urzędowym będzie np.: zagraniczne

¹⁴ P. Ochman, *Spór o pojęcie dokumentu w prawie karnym*, Prokuratura i Prawo 2000, nr 1, s. 22.

¹⁵ E. Rudkowska-Ząbczyk, *Dowodzenie faktów i inne sposoby dokonywania ustaleń faktycznych w postępowaniu cywilnym* [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2013, s. 217.

¹⁶ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2009.

¹⁷ Wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 21 lipca 2010 r., II SA/Rz 257/10, LEX nr 666714.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 31 stycznia 2007 r., II CSK 379/06, LEX nr 457825; a także wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 21 lipca 2010 r., II SA/Rz 257/10, LEX nr 666714.

¹⁹ Konwencja nie ma zastosowania do: a) dokumentów sporządzonych przez przedstawicieli dyplomatycznych lub urzędników konsularnych; b) dokumentów administracyjnych dotyczących bezpośrednio transakcji handlowych lub operacji celnych. Dokumenty sporządzone przez przedstawicieli dyplomatycznych i urzędników konsularnych z wymogu legalizacji zwalnia Europejska konwencja z 1968 r.

orzeczenie sądowe, protokół sądu zagranicznego²⁰, tak jak i protokół posiedzenia w krajowym postępowaniu cywilnym, zagraniczne akty stanu cywilnego²¹. Wymóg uwierzytelnienia dokumentu zagranicznego nie dotyczy dokumentów prywatnych. Dla ich mocy dowodowej nie ma konieczności uzyskiwania takiej klauzuli. Zamieszczenie klauzuli legalizacyjnej na dokumencie nie przesądza o jego charakterze prawnym. Dokument prywatny pozostaje takim, a domniemanie prawdziwości ogranicza się wtedy tylko do samej klauzuli, przez co należy rozumieć jej autentyczność, tj. że pochodzi ona rzeczywiście od konsula²². Legalizacja odgrywa jedynie rolę, gdy chodzi o siłę dowodową dokumentu publicznego wystawionego za granicą, a nie o ważność zawartego w nim oświadczenia²³. Przy dokumentach prywatnych brak legalizacji nie wpływa nawet na ich siłę dowodową²⁴.

3. Postępowanie dowodowe

Dowód z dokumentu jest dowodem za pośrednictwem jego formy i treści. Przeprowadzenie dowodu z dokumentu polega na zapoznaniu się przez sąd z jego treścią przez jego odczytanie²⁵. Badanie przez sąd dokumentu urzędowego zmierza do sprawdzenia, czy dokument pochodzi od organu właściwego do wydania tego dokumentu, jest zaopatrzony w wymagane podpisy i pieczęcie, jest zaopatrzony w stwierdzenie, że jest prawomocny lub ostateczny, albo – jeżeli ustawa tego wymaga – jest zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Nie wymaga się badania przesłanki wzajemności przy dopuszczeniu dowodu z dokumentu zagranicznego²⁶. Legalizacja dokumentu lub opatrzenie go klauzulą *apostille* nie zwalnia sądu z obowiązku badania, czy czynność odzwierciedlona w treści dokumentu spełnia określone w prawie państwa, w którym dokument został sporządzony, wymagania dotyczące formy danej czynności prawnej²⁷.

Strona wnosząca pismo do sądu powołuje się w nim na zagraniczny dokument urzędowy lub przedkłada go jako załącznik do pisma. Następuje to najczęściej poprzez złożenie wniosku dowodowego z takiego dokumentu.

²⁰ P. Rylski, komentarz do art. 1138 [w:] H. Dolecki (red.), T. Wiśniewski (red.), A. Hrycaj, A. Jakubecki, P. Rylski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V, *Artykuły 1096–1217*, LEX/el. 2013.

²¹ K. Piasecki, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2012, s. 222.

²² Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2007 r., II CSK 356/06, LEX nr 485861.

²³ P. Rylski, *op. cit.*

²⁴ J. Jodłowski, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych z elementem zagranicznym*, Warszawa 1976, s. 29.

²⁵ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 221.

²⁶ H. Dolecki, T. Wiśniewski [w:] H. Dolecki (red.), T. Wiśniewski (red.), I. Gromska-Szuster, A. Jakubecki, J. Klimkowicz, K. Knoppek, G. Misiurek, P. Pogonowski, T. Zembrzuski, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, *Artykuły 1–366*, LEX/el. 2013.

²⁷ P. Rylski, *op. cit.*; por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2007 r., III CZP 21/07, OSNC 2008, nr 3, poz. 34.

Strona, załączając dokument urzędowy, najczęściej dołącza jego oryginał, ale w oparciu o art. 129 § 2 k.p.c. może się od tego zwolnić, przedstawiając zamiast oryginału jego odpis, którego zgodność z oryginałem została poświadczona przez określone w przepisie podmioty²⁸. Poświadczenie powinno zawierać podpis danego pełnomocnika, datę i oznaczenie miejsca jego sporządzenia. Zawarte w odpisie dokumentu poświadczenie zgodności z oryginałem przez występującego w sprawie pełnomocnika strony wymienionego w art. 129 § 2 k.p.c. ma charakter dokumentu urzędowego. Oznacza to, że poświadczenie stanowi dowód, iż odpis dokumentu jest zgodny z oryginałem, a ponadto że samo poświadczenie jest prawdziwe. Strona, która zaprzecza prawdziwości poświadczenia albo twierdzi, że odpis nie jest zgodny z oryginałem, zgodnie z art. 252 k.p.c. powinna okoliczności te udowodnić. Ustawodawca, posługując się pojęciem dokumentu, rozumiał przez to oryginał dokumentu. Tam gdzie oryginał może być zastąpiony przez odpis (np. odbitkę ksero), ustawodawca wyraźnie to zaznaczył²⁹. Z oryginałem dokumentu zrównany został jego odpis poświadczony za zgodność z oryginałem³⁰.

W uzasadnionych okolicznościach na mocy art. 129 § 4 k.p.c. sąd na wniosek strony albo z urzędu zażąda od strony składającej przedstawienia oryginału uwierzytelnionego dokumentu. Wobec powyższego zawodowy pełnomocnik nie jest uprawniony do uwierzytelniania każdego dokumentu, którego istnienie i treść mógł ustalić naocznie, ale wyłącznie takiego, którego oryginał jest w stanie przedłożyć sądowi, gdyż jest w jego posiadaniu lub stron³¹. Jeżeli strona powołuje się w pozwie na dowód z dokumentu, musi się liczyć z tym, że będzie obowiązana złożyć w sądzie oryginał dokumentu i to nie tylko wtedy, gdy nie złożyła jego odpisu, ale także wtedy, gdy jego odpis był załącznikiem pisma³². Odbitka ksero nie jest dokumentem i nie może takiego dokumentu zastąpić³³. Zasadnicze znaczenie dowodowe ma bowiem oryginał dokumentu, dokumenty wtórne nie są jednak pozbawione znaczenia dowodowego³⁴. W przypadku nieprawidłowego poświadczenia zgodności dokumentu z oryginałem sąd, nie dysponując oryginałem dokumentu ani jego prawidłowym odpisem, nie włączy go do materiału dowodowego. Należy zauważyć, że brak środka dowodowego, którego dotyczy wniosek dowodowy, nie stanowi braku formalnego tego wniosku³⁵. Dodatkowo stwierdzić należy, że odpis dokumentu jest dokumentem, który wskazuje

²⁸ Notariusz, występujący w sprawie pełnomocnik strony będący adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa.

²⁹ K. Flaga-Gieruszyńska, *Dowody* [w:] A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 446; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2002 r., I CKN 1280/00, LEX nr 78358.

³⁰ M. Sorysz, *Pisma procesowe* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–729*, Warszawa 2013, s. 398.

³¹ A. Torbus, *Oryginał dokumentu* [w:] K. Piasecki, A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2014, s. 328.

³² K. Flaga-Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 456.

³³ M. Sorysz, *op. cit.*, s. 400.

³⁴ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 218.

³⁵ E. Rudkowska-Ząbczyk, *op. cit.*, s. 220.

na istnienie innego dokumentu (z reguły oryginału). W zasadzie sąd powinien opierać się na oryginale dokumentu urzędowego. Jeżeli oryginał dokumentu jest niedostępny, sędzia może zgodzić się na przedstawienie jego kopii, także w postaci fotograficznej, lub na autentyczny wyciąg z dokumentu³⁶.

Zgodnie z poglądem prezentowanym w literaturze przedmiotu i orzecznictwie zagranicznym dokumentem urzędowym jest nie tylko jego oryginał, lecz również jego odpis bądź uwierzytelniony wyciąg. W orzecznictwie uznano, że strona przedstawiająca kserokopie dokumentów celnych uwierzytelnionych przez pełnomocnika procesowego nie udowadnia, że przedłożone dokumenty mają charakter dokumentów urzędowych. Jeśli strona opiera swoje roszczenie na istnieniu dokumentu urzędowego, powinna wykazać jego istnienie poprzez przedstawienie tego dokumentu lub poświadczanego odpisu, uzyskanego w trybie art. 250 § 1 k.p.c.³⁷ Zagranicznym dokumentem urzędowym jest więc oryginał tego dokumentu, jak również jego odpis lub wyciąg, uwierzytelniony przez organ, który taki dokument sporządził. Przedstawienie w trakcie postępowania tylko kserokopii dokumentów celnych uwierzytelnionych przez pełnomocnika procesowego nie jest dowodem, że przedłożone dokumenty mają charakter dokumentów urzędowych. Wobec powszechności powyższego poglądu pełnomocnicy procesowi stron, z ostrożności procesowej, powinni zrezygnować z możliwości poświadczania dokumentu za zgodność z oryginałem. Choć stanowisko takie należy uznać za dyskusyjne.

W art. 1138 k.p.c. zawarto dwa przypadki, kiedy wymagane jest uwierzytelnienie zagranicznego dokumentu. Dotyczy to dokumentów przeniesienia własności nieruchomości położonej w Polsce oraz dokumentów, których autentyczności strona zaprzeczyła. Pierwszy przypadek określający wymóg legalizacji dokumentu określić można jako formalnoprawny, ale w takim znaczeniu, że niespełnienie wymogu formalnego zaopatrzenia dokumentu w uwierzytelnienie lub *apostille* nie wywoła zamierzonych skutków materialnych w sferze prawa procesowego polegających na zrównaniu mocy dowodowej takiego dokumentu z krajowym dokumentem urzędowym. Drugi ma charakter ściśle procesowy, bowiem może zostać podniesiony jako zarzut w toku określonego postępowania.

Legalizacja dokumentu dotyczącego przeniesienia własności nieruchomości położonej w Polsce służy zasadniczo tylko poświadczeniu, że dokument urzędowy istotnie pochodzi od tego organu lub osoby urzędowej, które mają zgodnie z prawem danego państwa kompetencję do jego wystawienia bądź poświadczania³⁸. Tym samym art. 1138 k.p.c. zawiera wyłącznie normę prawa procesowego regulującą moc dowodową dokumentów zagranicznych urzędowych, a jego sankcje ograniczają się jedynie do procesu dowodzenia w postępowaniu sądowym³⁹.

³⁶ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 221.

³⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2007 r., II CSK 379/06, LEX nr 457825; a także wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z dnia 21 lipca 2010 r., II SA/Rz 257/10, LEX nr 666714.

³⁸ M. Pilich, glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2012 r., IV CSK 419/11, OSP 2013, z. 7–8, poz. 80.

³⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2012 r., IV CSK 419/11, LEX nr 1254713.

Warunki formalne odnoszą się do formy czynności i niezbędnych elementów składowych pisma procesowego oraz załączników wymaganych przez prawo procesowe lub innych wymogów, od których zależy nadanie pismu biegu, a nie zasadność wniosku (żądania) inkorporowanego w piśmie⁴⁰. Uchybienie warunkom formalnym hamuje wywołanie przez czynność procesową właściwych skutków procesowych w stosunku zarówno do sądu, jak i drugiej strony lub innych uczestników postępowania (np. wyznaczenia rozprawy, doręczenia odpisu pisma, określenia wysokości należnej opłaty sądowej). Pismo dotknięte brakami formalnymi nadaje się do postępowania, ale nie w postaci, w jakiej go wniesiono, co z kolei wymaga uzupełnienia lub naprawienia⁴¹. Pozornie może się więc wydawać, że brak legalizacji dokumentu dołączonego do pisma procesowego uzasadnia wezwanie strony na podstawie art. 130 k.p.c. do jego uzupełnienia, bowiem nie wywoła ono właściwych skutków procesowych, tj. mocy dowodowej na równi z krajowym dokumentem urzędowym. Byłyby to jednak wnioski błędne. Zgodnie z orzecznictwem niedołączenie do pozwu dokumentów wymienionych w jego treści jako załączniki nie może być traktowane jako brak formalny pisma zobowiązujący przewodniczącego do wezwania strony do jego uzupełnienia na zasadach określonych w art. 130 § 1 k.p.c. To samo dotyczy niezłożenia odpisów tych dokumentów załączonych przy pozwie⁴². Fizyczny brak dokumentów mających stanowić dowody na poparcie twierdzeń zawartych w składanym piśmie nie stanowi żadnej przeszkody w dalszym procedowaniu⁴³. Nie jest bowiem ustawowym wymogiem przedstawienie dowodów na poparcie zgłoszonych żądań. Udowodnienie żądania ma znaczenie przy wyrokowaniu i nie może być badane i uzupełniane w trybie przewidzianym dla uzupełniania braków pozwu, których istnienie uniemożliwia nadanie sprawie dalszego biegu⁴⁴. Tym samym załączenie jako dowodu zagranicznego dokumentu urzędowego niezawierającego wymogu legalizacji lub klauzuli *apostille* nie uniemożliwia nadania sprawie biegu, a jedynie wywołuje dla strony niekorzystne skutki procesowe związane z uznaniem danego zagranicznego dokumentu urzędowego za zwykły środek dowodowy.

Po odczytaniu przez sąd dokumentu i uczynieniu o tym fakcie wzmianki w protokole rozprawy dalszy tok postępowania zależy od podniesienia ewentualnych zarzutów przez stronę występującą przeciwko odczytanemu dokumentowi. Strona może podnieść zarzut nieautentyczności dokumentu, czyli jego nieprawdziwości, jak też zarzut niezgodności jego treści z prawdą. W takim wypadku zachodzi konieczność przeprowadzenia dowodów na tę okoliczność. Kodeks postępowania cywilnego zawiera szczególne normy dowodowe regulujące w tych wypadkach kwestię ciężaru

⁴⁰ E. Warzocha, *Przeszkody do wpisów w księgach wieczystych*, Rejent 1996, nr 7–8, s. 66; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2005 r., II UZ 48/04, LEX nr 794503.

⁴¹ A. Torbus, *op. cit.*, s. 243.

⁴² Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1966 r., I CZ 126/66, PUG 1967, nr 8, poz. 294.

⁴³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 września 2012 r., I ACz 1196/12, LEX nr 1216288.

⁴⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 30 stycznia 2013 r., I ACz 121/13, LEX nr 1369464.

dowodu. Pozostaje to w związku z ustanowionymi przez kodeks domniemaniami prawnymi na rzecz dokumentów, aby zapewnić im konieczne znaczenie w obronie prawnym⁴⁵.

W myśl art. 252 k.p.c. strona, która zaprzecza prawdziwości dokumentu urzędowego albo twierdzi, że zawarte w nim oświadczenia organu, od którego dokument ten pochodzi, są niezgodne z prawdą, powinna okoliczności te udowodnić. Nie jest wystarczające samo wyrażenie przypuszczenia, że dokument urzędowy może być niezgodny z prawdą⁴⁶. Wchodzą tu w rachubę różne zarzuty. Można np. zarzucać sfałszowanie dokumentu w całości lub w części, tzn. że dokument, chociaż autentyczny, to jednak został przerobiony lub podrobiony (art. 270 k.k.) albo że osoba uprawniona do wystawienia dokumentu poświadczyła w nim nieprawdę (art. 271 k.k.)⁴⁷, albo że doszło do poświadczenia nieprawdy przez podstępne wprowadzenie w błąd osoby uprawnionej do wystawienia dokumentu (art. 272 k.k.). Fałsz dokumentu może dotyczyć zarówno samej osnowy dokumentu, jak i złożonego na nim podpisu wystawcy⁴⁸. Strona w zakresie art. 252 k.p.c. może korzystać ze wszystkich środków dowodowych. Wśród dokumentów urzędowych można wyróżnić jednak takie, których obalenie podlega wyłączeniu, do grupy tej zalicza się wyroki sądów cywilnych i karnych⁴⁹.

W przypadku zagranicznych dokumentów urzędowych przepis art. 1138 k.p.c. stanowi pewne ograniczenie względem art. 252 k.p.c.⁵⁰. W razie zaprzeczenia autentyczności (ale już nie zaprzeczenia zgodności z prawdą) zagranicznego dokumentu urzędowego osoba, która dokumentem tym chce się posłużyć, powinna uwierzytelnić dokument. Jeśli tego dokona, przeciwnik dla obalenia domniemania musi wykazać nieautentyczność dokumentu. Należy bowiem w pełni podzielić pogląd, że uwierzytelnienie zagranicznego dokumentu urzędowego nie wyklucza możliwości dowodzenia, iż dokument jest nieautentyczny⁵¹, a samo uwierzytelnienie nie przesądza kwestii autentyczności dokumentu⁵². Niewyłączone jest także kwestionowanie autentyczności klauzuli uwierzytelniającej (legalizacyjnej)⁵³. Legalizacja dokumentu urzędowego wystawionego za granicą ma bowiem znaczenie tylko wtedy, gdy chodzi o jego moc dowodową (formalną), a nie ważność (skuteczność) zawartego w nim oświadczenia⁵⁴.

⁴⁵ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 229.

⁴⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2003 r., II CKN 247/01, LEX nr 75250.

⁴⁷ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.

⁴⁸ E. Rudkowska-Ząbczyk, *op. cit.*, s. 220.

⁴⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999 r., III CKN 606/99, LEX nr 518139.

⁵⁰ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18 września 1969 r., II CR 308/69, OSNC 1970, nr 7–8, poz. 130.

⁵¹ T. Demendecki, komentarz aktualizowany do art. 1138 [w:] A. Jakubecki (red.), J. Bodio, T. Demendecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M. Wójcik, *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego*, LEX/el. 2015; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2007 r., II CSK 356/06, LEX nr 485861.

⁵² K. Piasecki, *op. cit.*, s. 234.

⁵³ P. Rylski, *op. cit.*, s. 117.

⁵⁴ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1958 r., C 142/50, OSN 1952, cz. I, poz. 7.

Kodeks postępowania cywilnego nie przewiduje odrębnego postępowania incydentalnego z powodu fałszu ani powództwa o ustalenie autentyczności dokumentu. Jednak sąd może zawiesić postępowanie cywilne na podstawie art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. ze względu na toczące się postępowanie karne z powodu fałszerstwa dokumentu. Sprawdzenie dokumentu urzędowego może nastąpić za pomocą wszelkich środków dowodowych. Nie mają tu zastosowania ograniczenia przewidziane w art. 247 k.p.c. Nadana przez ustawodawcę dokumentom urzędowym moc pociąga za sobą obciążenie ciężarem dowodu osoby zaprzeczającej, z ryzykiem kary grzywny w przypadku zgłoszenia zarzutu działania w złej wierze lub lekkomyślnie⁵⁵.

Autentyczność dokumentu zagranicznego ma być zakwestionowana przez jedną ze stron. Z przepisu tego wywodzony jest wniosek, że jeśli żadna ze stron nie zaprzeczy autentyczności dokumentu urzędowego, sąd nie ma możliwości z urzędu nakazać stronie uwierzytelnienia dokumentu w razie wątpliwości co do jego autentyczności. W takim przypadku nie jest jednak wykluczone dopuszczenie przez sąd dowodu z urzędu w celu ustalenia autentyczności dokumentu lub wręcz prawdziwości okoliczności, które on zaświadcza⁵⁶.

Sąd może zażądać, aby dokument w języku obcym był przełożony przez tłumacza przysięgłego. Przełożenie takie nie jest konieczne, gdy zarówno sąd orzekający, jak i strony znają język, w którym dokument został sporządzony⁵⁷. W praktyce jednak strony, zwłaszcza strona inicjująca postępowanie sądowe, przedkładają przełożony przez tłumacza przysięgłego dodatkowy egzemplarz dokumentu⁵⁸.

Kodeks postępowania cywilnego zapewnia wykorzystanie dokumentu jako środka dowodowego bez względu na to, kto jest w jego posiadaniu: strona powodowa, jej przeciwnik, osoba trzecia lub wystawca dokumentu⁵⁹. Strona zainteresowana procesowym wykorzystaniem określonego dokumentu może wnieść o jego przeprowadzenie przez sąd nawet wówczas, gdy nie jest on w jej władaniu, lecz we władaniu strony przeciwnej, osoby trzeciej lub wystawcy⁶⁰. Strona żądająca od przeciwnika lub osoby trzeciej przedstawienia dokumentu w sądzie powinna go szczegółowo określić w celu umożliwienia sądowi wydania postanowienia dowodowego.

⁵⁵ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 225.

⁵⁶ Por. J. Ciszewski [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, t. 5, Warszawa 2012, s. 501.

⁵⁷ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 237.

⁵⁸ W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na konieczność wymagania przez rejentów tłumaczeń przysięgłych nie tylko dokumentów zagranicznych wraz z klauzulami, lecz również samych klauzul *apostille* i poprzedzających je klauzul poświadczających, nawet jeżeli sam dokument zagraniczny został sporządzony po polsku. Zob. P. Czubik, *Tłumaczenia przysięgłe klauzul apostille*, Nowy Przegląd Notarialny 2011, nr 2, s. 5 i n.

⁵⁹ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 221.

⁶⁰ T. Wiśniewski, *op. cit.*

4. Uwagi końcowe

W zależności od sytuacji prawnej związanej z przynależnością określonego państwa do Konwencji haskiej lub niebędącego sygnatariuszem tej konwencji zachodzi potrzeba zaopatrzenia danego dokumentu urzędowego w klauzulę *apostille* lub uzyskanie legalizacji.

Zamierzając wykorzystać zagraniczny dokument urzędowy w postępowaniu sądowym, należy więc sprawdzić, czy zachodzą przesłanki przewidziane w art. 1138 k.p.c. nakładające wymóg uzyskania legalizacji lub nadania klauzuli *apostille* zagranicznemu dokumentowi urzędowemu. W przypadku wystąpienia takiej konieczności należy zbadać, czy Polska jest stroną umowy międzynarodowej znoszącej w danym przypadku konieczność legalizacji takiego dokumentu. Artykuł 1138 k.p.c. określa, że jedynie dokumenty dotyczące przeniesienia własności nieruchomości są bezwzględnie objęte wymogiem legalizacji. Tylko te dokumenty po wejściu w życie Konwencji haskiej objęte są więc wymogiem umieszczania na nich klauzul *apostille*. Tym samym wskazywanie na potrzebę poświadczania klauzulami *apostille* dokumentów dotyczących stanu cywilnego, czynności prawnośpółkowych, przeniesienia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, ustanowienia służebności etc. jest sprzeczne z postanowieniami art. 3 ust. 2 Konwencji haskiej w zw. z art. 1138 k.p.c.⁶¹

Obowiązek uwierzytelnienia przez polski urząd konsularny pozostaje jedynie, gdy dokument został sporządzony na terytorium państwa niebędącego stroną Konwencji haskiej⁶². Z kolei bezwzględnie zwolnione z legalizacji lub *apostille* są dokumenty pochodzące z państwa związanego z Polską umową dwustronną lub wielostronną, która przewiduje zwolnienie z legalizacji dokumentów objętych zakresem przedmiotowym danej umowy. Nawet jeśli więc umowa taka⁶³ dotyczy dokumentów zagranicznych dotyczących przeniesienia własności nieruchomości położonej w Polsce, legalizacji nie powinno się wymagać. Analogicznie, jeżeli dokument budzi wątpliwości co do autentyczności, to ustalenie jego autentyczności nie może wiązać się z żądaniem notariuszy lub przedstawicieli władz, którym jest przedkładany, aby dokonać legalizacji dokumentu⁶⁴. Należy też pamiętać, że legalizacja lub *apostille* nie stanowią środków merytorycznej kontroli treści dokumentu.

⁶¹ P. Czubik, *Krytycznie o praktyce wieczystoksięgowej dotyczącej klauzul apostille z Konwencji haskiej*, *Kwartalnik Prawa Publicznego* 2006, nr 3, s. 137.

⁶² A. Maziarz-Charuza, *Postępowanie wieczystoksięgowe. Komentarz*, Warszawa 2008.

⁶³ W praktyce polskiej pełne zniesienie wymogu legalizacji przewidziane jest w szeregu umów dwustronnych o pomocy prawnej. Konwencja haska zastępuje natomiast legalizację konsularną klauzulą *apostille* (klauzula *apostille* może być wymagana jedynie w sytuacjach, gdy w stosunku do danego dokumentu znajduje zastosowanie art. 1138 k.p.c.).

⁶⁴ P. Czubik, *Zgodność z konstytucją warunków użycia na terytorium państwa dokumentów zagranicznych w świetle orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego Republiki Kolumbii*, *Kwartalnik Prawa Publicznego* 2003, nr 3, s. 137.

SUMMARY

PROBATIVE VALUE OF FOREIGN OFFICIAL DOCUMENTS. PROCEDURAL ISSUES

The Polish Code of Civil Procedure in article 1138 states that the probative value of foreign official documents is equal to Polish official documents. As a rule the law does not require legalisation to grant foreign official documents probative value equal to Polish official documents. The Code, however, provides for two exceptions to this rule which require legalisation by Polish agents or consular officers. The article presents a practical application of article 1138 of the Code on the background of regulations applicable to evidence in Polish civil procedure rules and the European Convention on the abolition of legalisation of documents executed by diplomatic agents or consular officers. The paper shows that the provision of national official documents apply, in the case of foreign official documents, only in certain instances, i.e. in some cases their direct application would not be appropriate.

Słowa kluczowe: dokumenty zagraniczne, moc dowodowa, art. 1138 k.p.c.

Key words: foreign official documents, probative value, Article 1138 of the Polish Code of Civil Procedure